

В І Д З И В

**офіційного опонента — доктора юридичних наук, професора
Осадчого Володимира Івановича на дисертацію Комар Вікторії
Володимирівни «Поняття та види підкупу за кримінальним
законодавством України», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та
кримінологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність дослідження. Зміни та доповнення, яких зазнавав останніми роками Кримінальний кодекс України (далі — КК), призвели, зокрема, до кардинального розширення змісту такого поняття, як підкуп.

В цьому контексті слушно відзначається, що це поняття розглядається не лише як одностороннє кримінально-каране діяння, а як самостійне кримінальне правопорушення, виконавцями якого є як суб'єкт, так і адресат підкупу.

Поряд з цим виокремився корупційний підкуп, специфічними особливостями якого є предмет, засоби та кримінально-правові наслідки вчинення. При цьому законодавець не тільки не відмовився від традиційного розуміння підкупу як способу вчинення злочину, а й суттєво розширив сферу його застосування як за рахунок криміналізації нових діянь (ст. 368³ КК), так і за рахунок модернізації ознак вже існуючих норм (ст. 149, ст. 370 КК), що відбулося під впливом відповідних міжнародно-правових актів.

У підсумку виникла доволі складна ситуація. З одного боку, терміни, що вживаються у тексті закону про кримінальну відповідальність, повинні мати однаковий зміст, тим більше тоді, коли таке поняття набуває легального характеру, а з іншого — законодавець встановлює низку ознак, які притаманні виключно корупційному підкупу, що позбавляє можливості розглядати його як універсальне поняття.

В сучасній українській кримінально-правовій літературі зазначені обставини переважно ігноруються. Підкуп, як і раніше, розглядається або як спосіб вчинення злочину, або, навпаки, ознаки корупційного підкупу використовуються при характеристиці діянь не корупційного характеру, що цілком може дезорієнтувати правозастосовну практику. Вихід з цієї ситуації вбачається у чіткій диференціації різних за своєю кримінально-правовою природою видів підкупу. А це, у свою чергу, актуалізує проблему пошуку обґрунтованих критеріїв такої класифікації.

Не дивлячись на значні наукові доробки криміналістів, підкуп ніколи не виступав як самостійний предмет дослідження. Тим не менше, тільки з цієї позиції, особливо у сучасних умовах, і можна виявити спільні риси та особливості підкупу у межах тих чи інших кримінально-правових конструкцій.

Таким чином наявні підстави стверджувати, що дана дисертація є актуальним і важливим дослідженням для кримінально-правової науки та правозастосовної практики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дана дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права спеціальним комплексним дослідженням підкупу як кримінально-правового поняття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у ХХІ столітті» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз підкупу як кримінально-правового поняття, його класифікація, вдосконалення відповідних кримінально-правових норм та уніфікація правозастосовної практики.

Для досягнення цієї мети в дисертації вирішувалися такі завдання:

— охарактеризувати процес становлення та розвитку вітчизняних норм про підкуп як кримінально-правове поняття;

— здійснити порівняльно-правовий аналіз норм КК України про підкуп із нормами кримінальних кодексів окремих зарубіжних країн;

— з'ясувати співвідношення таких понять, як підкуп та корупція;

— визначити поняття підкупу з позицій чинного кримінального законодавства України;

— встановити критерії класифікації загальнокримінального підкупу на підкуп-підбурювання і підкуп-перешкоджання (втягнення, схиляння, втручання, вплив);

— довести необґрунтованість законодавчого рішення щодо виокремлення такого різновиду загально кримінального підкупу, як підкуп-правопорушення, виконавцями якого визнаються як суб'єкт, так і адресат підкупу;

— визначити критерії класифікації корупційного підкупу на добровільний, вимушений, активний і пасивний та довести необхідність використання цієї класифікації при диференціації відповідальності за корупційний підкуп;

— з'ясувати співвідношення таких понять, як службова та посадова особа;

- встановити особливості предмету корупційного підкупу;
- довести необхідність класифікації корупційного підкупу не за ознаками його спеціального суб'єкта, а за характером здійснюваних особою повноважень;

- сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за підкуп та діяння, пов'язані з ним.

Об'єкт дослідження — кримінальні правовідносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням підкупу та пов'язані з реалізацією відповідальності за нього.

Якщо виходити з того, що об'єктом дослідження визначено кримінальні правовідносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням підкупу та пов'язані з реалізацією відповідальності за нього, то чи не будуть за рамками дослідження використані в ході його проведення закони, міжнародні конвенції, положення, статuti, протоколи, які безпосередньо з конкретними підкупамі, що розглянуті в роботі, не пов'язані?

Предмет дослідження — поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист. Методологічною основою дисертаційної роботи є низка загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких зумовлений метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження.

В основу дисертації покладений діалектичний метод дослідження правових явищ. В ході дослідження використані, зокрема, такі методи: історичний, порівняльно-правовий, системно-структурного аналізу, герменевтичний, формально-логічний, теоретико-правового моделювання, конкретно-соціологічний.

Сутність обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається тим, що вони підтверджені певними науковими доказами і є переконливими.

Звертає на себе увагу широка джерельна база. Теоретичну базу дослідження склали роботи вітчизняних та закордонних фахівців у галузі кримінального права, пов'язані з тематикою дисертації.

Нормативно-правовою основою дослідження є Конституція України, КК України та інших країн, інші закони та нормативно-правові акти України, а також міжнародні правові документи, які торкаються досліджуваних питань.

Емпіричну базу дослідження склали матеріали вітчизняної судової практики за 2013-2019 рр. (250 кримінальних проваджень) та матеріали оприлюдненої судової практики радянського періоду (1944-1991 рр.).

Все це дало автору підстави для посилення аргументації висновків роботи, а також підстави для формулювання пропозицій по вдосконаленню досліджуваних питань.

Важливість одержаних автором дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовної і нормотворчої практики та рекомендації щодо їх використання. Викладені у Вступі та розділах роботи положення, які стосуються

досліджуваних питань, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично та практично важливими, не повністю розроблені в науці, перспективні для дослідження.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дослідження може сприяти поглибленню знань в сфері запобігання та протидії підкупу, вдосконаленню відповідних кримінально-правових норм та уніфікації правозастосовної практики.

Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використанні у:

- науково-дослідній діяльності — для подальшого дослідження проблем кримінально-правової протидії підкупу та злочинам, пов'язаним з підкупом (Акт Херсонського державного університету від 13.11.2019 р.);

- правотворчій діяльності — для вдосконалення національного кримінального законодавства в частині протидії підкупу та злочинам, пов'язаним з ним;

- правозастосовній діяльності — при вирішенні проблем кваліфікації підкупу та злочинів, пов'язаних з ним (Акт Херсонської місцевої прокуратури від 12.11.2019 р.);

- навчальному процесі — при викладанні навчальних курсів «Кримінальне право України. Загальна частина», «Кримінальне право України. Особлива частина», спеціальних курсів «Теорія кваліфікації злочинів», «Кваліфікація корупційних злочинів», підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 12.11.2019 р.);

- правовиховній діяльності — для формування правових знань усіх категорій населення, які можуть стати жертвою підкупу та злочинів, пов'язаних з ним.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Міжнародне право розвитку: сучасні тенденції та перспективи (м. Одеса, 17 червня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Нормативні і прикладні основи вдосконалення інституту призначення покарання та інших заходів кримінально-правового впливу» (м. Одеса, 26-27 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Кримінально-правова політика України у дискурсі рішень Європейського суду з прав людини» (м. Одеса, 22 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми теорії кримінальної законотворчості та практики правозастосування» (м. Одеса, 27 грудня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Концептуальні основи кримінальної законотворчості» (м. Одеса, 19-20 жовтня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної

України» (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації» (м. Одеса, 26 жовтня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне правопорушення: національний та зарубіжний виміри» (м. Одеса, 24 травня 2019 р.).

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 16 наукових працях, з яких 8 наукових статей опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 наукова стаття опублікована у зарубіжному періодичному виданні та 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (268 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 249 сторінок, з яких основний зміст — 216 сторінок.

Характеризуючи дисертацію в цілому, зауважимо, що поставлені перед дослідженням задачі виконані, мета дослідження — досягнута.

Зміст дисертації викладено доступно. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації і разом з публікаціями здобувача адекватно відображають її основні положення та відповідають вимогам, що пред'являються.

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Становлення та розвиток законодавства про підкуп як кримінально-правове поняття» складається з трьох підрозділів та присвячений його аналізу в історичній та порівняльно-правовій площині, а також з'ясуванню співвідношення цього поняття з таким явищем, як корупція.

Дисертант доходить висновку про те, що підкуп — це схилення іншої особи до вчинення передбаченого КК кримінального правопорушення або схилення її до поведінки, яка таким правопорушенням не визнається, шляхом пропозиції чи надання матеріальних та інших майнових вигід або позбавлення матеріальних витрат, а також пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди з метою схилити іншу особу до протиправного використання наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей або прийняття пропозиції, обіцянки, одержання неправомірної вигоди, її прохання або вимагання особою за протиправне використання своїх повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Виходячи з цього, підкуп може бути поділений на підкуп-підбурювання (ч. 4 ст. 27, ст. 370 КК, ст. 386 КК), підкуп-перешкоджання

(ст. 304 КК, ст. 315 КК, ст. 323 КК, ст. 324 КК, ст. 369³ КК, ст. 386 КК) та підкуп-правопорушення (ст. 160 КК, ст. ст. 354, 368, 368³, 368⁴, 369, 369² КК). У перших двох випадках підкуп виступає способом вчинення відповідного діяння, а у третьому — як самостійне кримінальне правопорушення.

Підкуп-спосіб та підкуп-правопорушення мають свої суто специфічні ознаки, які не є взаємозамінними.

Залежно від наявності чи відсутності ознак корупції (у чинному КК це питання вирішено шляхом створення переліку корупційних злочинів) підкуп може бути поділений на корупційний (ст. ст. 354, 368, 368³, 368⁴, 369, 369² КК) та загальнокримінальний (ч. 4 ст. 27, ст. 149, ст. 160, ст. 304, ст. 315, ст. 323, ст. 324, ст. 369³, ст. 370, ст. 386 КК), що має принципове значення для кваліфікації, оскільки законодавець передбачає цілу низку додаткових обмежень для суб'єкта корупційного підкупу, що суттєво погіршують його становище. Враховуючи це, корупційний та загально-кримінальний підкуп не можуть розглядатися як суміжні склади злочинів.

В цьому зв'язку зауважимо таке. Дисертант виділяє, зокрема, корупційний підкуп, акцентуючи увагу на тому, що у чинному КК окреслено перелік корупційних злочинів.

Однак своє детальне ставлення до змісту Примітки до ст. 45 КК, в якій і наведено коло корупційних злочинів, не висловлює.

Але ж, незважаючи на наявний перелік корупційних злочинів в Примітці до ст. 45 КК України, корупційними можуть бути визнані й інші злочини.

Хіба визначальним при цьому не може бути те, що вчинене діяння повинно містити ознаки корупції, бути вчиненим особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», і що за це діяння законом встановлено кримінальну відповідальність?

Розділ 2 «Загальнокримінальний підкуп та його види» складається з трьох підрозділів та присвячений проблемам вдосконалення відповідних кримінально-правових приписів.

Розглядаючи підкуп як спосіб підбурювання до вчинення злочину, автор звертає увагу на те, що чинний КК не передбачає нормативних підстав для кваліфікації невдалого підбурювання як готування до злочину. Підтримується точка зору щодо доповнення КК відповідною нормою, яка б розповсюджувалася не тільки на підбурювача, а й на організатора чи пособника, якщо їх дії, з незалежних від них обставин, виявляться невдалими.

Доведена доцільність внесення змін до ст. 386 КК, згідно яких відповідальність за перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду чи інших органів або схилення їх до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом підкупу встановлювалася б частиною першою цієї статті, а відповідальність за ті ж самі дії, вчиненні шляхом примусу — частиною другою. Крім цього, зроблено висновок про необхідність уніфікації санкцій, передбачених ст. 386 та ч. 2 ст. 384 КК України.

Піддано критичному аналізу висловлені в літературі пропозиції щодо встановлення кримінальної відповідальності свідка та потерпілого за отримання незаконної винагороди. Зроблено висновок, що криміналізація дій адресата підкупу є обґрунтованою лише за умови, що його предметом є не загальні або спеціальні права та обов'язки, а повноваження. Ігнорування цієї обставини призведе до безпідставного розширення меж кримінальної відповідальності за отримання незаконної винагороди.

Обґрунтовано, що провокація підкупу не може розглядатися як спеціальний вид підбурювання до надання-одержання неправомірної вигоди, оскільки у цьому випадку відсутні всі необхідні ознаки співучасті.

Аргументовано висновок про необхідність викласти диспозицію ч. 1 ст. 149 КК України як описову: «Торгівля людьми, тобто вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації з використанням ...».

Доведено, що у контексті ч. 1 ст. 149 КК України підкуп використовується законодавцем як спосіб спеціального підбурювання до передачі людини.

Досліджуючи підкуп як спосіб вчинення злочину, дисертант аналізує такі законодавчі конструкції, як «вплив у будь-якій формі» (ч. 2 ст. 171, ч. 1 ст. 343 КК), «незаконний вплив у будь-якій формі» (ч. 1 ст. 344 КК), «втручання у будь-якій формі» (ч. 1 ст. 376 КК), «вчинення у будь-якій формі перешкод» (ч. 1 ст. 397 КК).

Зроблено висновок, що вони можуть охоплювати собою як один (вплив-діяння), так і два види впливу — вплив-діяння та вплив-схилення. Саме ця обставина і визначає остаточну кримінально-правову оцінку вчиненого, хоча національними судами вона переважно ігнорується.

*Розглядаючи невіддале втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, державного діяча або судді, коли в них не виникло наміру вчинити злочин (не виконувати свої службові обов'язки або прийняти незаконне (неправосудне) рішення), автор зауважує, що така поведінка **утворює готування до відповідних злочинів**.*

Така позиція потребує більш детального пояснення. Якщо, наприклад, особа впливає у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків, то хіба така особа не виконала об'єктивну сторону злочину (чи не почала її виконувати)?

І як дана ситуація буде кореспондуватись з пропозицією автора доповнити ч. 2 ст. 29 КК положеннями такого змісту: «Якщо дії організатора, підбурювача чи пособника з незалежних від них обставин виявляться невдалими, вони несуть відповідальність за готування до відповідного злочину»?

Обґрунтовано тезу про те, що існування такої кваліфікуючої обставини, як корислива мотивація є виправданим тільки у тих випадках, коли адресат підкупу не є його суб'єктом. Додаткова оцінка дій службової особи, вчинених завдяки підкупу з корисливих мотивів (ч. 3 ст. 371, ч. 2 ст. 375 КК),

ще й за ст. 368 КК є зайвою, оскільки призводить до подвійного інкримінування і порушує вимоги ч. 1 ст. 61 Конституції України. Тому, вказівку на корисливу мотивацію у цих статтях слід скасувати, а поняття «інші особисті інтереси» обмежити такими мотивами, як помста, заздрість, особиста неприязнь тощо, виключивши з нього бажання отримати будь-яку вигоду нематеріального (негрошового) характеру.

Аргументує позицію щодо необхідності зміни кримінально-правової природи злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ч. 1 ст. 369³ КК, і позиціонує його як посягання у сфері господарської діяльності.

Аргументує висновок про те, що загальнокримінальний підкуп може використовуватися лише як спосіб підбурювання або як спосіб вчинення діяння, передбаченого Особливою частиною КК України (перешкоджання, втягнення, схилення, втручання, впливу). Тому спроби законодавця надати йому статус окремого кримінального правопорушення не можна визнати обґрунтованими, оскільки це неминуче призводить до змішування різних за своєю кримінально-правовою природою видів підкупу і безпідставного розширення меж кримінальної відповідальності за одержання матеріальної чи нематеріальної винагороди.

Розділ 3 «Корупційний підкуп та його види» складається з п'ятих підрозділів і присвячений проблемам диференціації кримінальної відповідальності за нього.

Дисертант розглядає підкуп предметом якого є: повноваження здійснювати функції представника влади; повноваження здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції; повноваження на вчинення юридично значущих дій; повноваження, пов'язані з виконанням завдань і функцій державного органу або органу місцевого самоврядування, та повноваження, зумовлені виконанням професійних обов'язків; пов'язані з повноваженнями можливості.

Доводить доцільність розмежування на рівні КК України таких понять, як «службова» та «посадова» особа та аргументує тезу про необхідність орієнтуватися при їх визначенні виключно на галузевий підхід. Інше вирішення цього питання призводить до безпідставного розширення цих понять у кримінально-правовій площині.

Обґрунтовує висновок, що поняттям службової особи охоплюються й особи, які здійснюють функції представників місцевого самоврядування (депутати місцевих рад, голови районних, обласних, районних у місті рад та їх заступники, сільські, селищні, міські голови та старости).

Не заперечуючи в цілому позицію автора, зауважимо таке.

Дійсно, в різних нормативно-правових актах вживаються терміни «службова особа», «посадова особа» (в ряді випадків — одночасно). Така ситуація не сприяє однозначному розумінню змісту як цих термінів, так й інших — «службові повноваження», «посадові повноваження», «службове становище», «посадове становище».

Однак, з етимологічних позицій, зміст поняття «службова особа» є фактично тотожним змісту поняття «посадова особа». Адже, коли особа

служить вона, зокрема, може виконувати розумову працю; обслуговувати когось, щось; працювати на когось та виконувати роботу по найму. А це не що інше, як виконання певних обов'язків, як і при перебуванні на певній посаді.

При цьому зауважимо, що наявність обов'язків кореспондується з правами, якими власне і забезпечується виконання обов'язків.

Тому чи не доцільним було б використання в усіх нормативно-правових актах одного з цих термінів: або ж «службова особа», або ж «посадова особа»?

Дисертант пропонує у КК України зберегти усталене поняття «підприємство, установа, організація». При цьому вирішальне значення, як і раніше, повинна мати форма власності, на якій заснована певна структура, та частка такої власності у її статутному капіталі.

Робить висновок про необхідність вдосконалення конструкції, передбаченої ст. 368-4 КК, яке полягає у відмові від такого терміну, як «публічні послуги» і закріпленні тієї обставини, що адресат підкупу реалізує повноваження на прийняття рішення, що спричинило чи здатне спричинити правові наслідки індивідуального характеру.

Аргументує позицію про необхідність виокремлення підкупу державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування в окрему статтю КК України, оскільки їх повноваження є самостійними поняттями і можуть виступити предметом «купівлі-продажу» у межах корупційного підкупу. Зазначається, що цю статтю слід розташувати у розділі XVII Особливої частини КК України, оскільки ці особи є суб'єктами відносин у сфері службової діяльності. Обґрунтовано, що за цією статтею повинні нести відповідальність й інші категорії публічних службовців, зокрема працівники публічної патронатної служби.

Звертає увагу на те, що працівники підприємств, установ та організацій можуть здійснювати як повноваження, зумовлені їх професійними обов'язками, так і суто професійні функції, які предметом «купівлі-продажу» у межах корупційного підкупу бути не можуть. Тому у ст. 354 КК України слід закріпити положення про те, що пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди працівнику підприємства, установи чи організації відбуваються у зв'язку з вчиненням (невчиненням) ним дій, пов'язаних з використанням наданих йому повноважень. Враховуючи те, що законодавець не зводить родовий об'єкт злочинів у сфері службової діяльності до нормального функціонування виключно апарату управління, а також наскрізну функцію примітки до цієї статті, останню теж слід було б розташувати у розділі XVII Особливої частини КК України.

Акцентуємо увагу на тому, що ст. 354 КК є складною, викликає зауваження. В той же час «просто її переміщення» з розділу XV Особливої частини КК до Розділу XVII Особливої частини КК, напевно, «породить» інші проблеми. Таке «переміщення» її потребуватиме належного узгодження.

Вважає недоцільним виокремлення зловживання впливом у самостійну ст. 369-2 КК. Доводить, що таке виокремлення є зайвим, оскільки суб'єктами такого зловживання визнаються виключно державні посадові особи, та стало наслідком невдалого синтезу міжнародного, національного та зарубіжного підходів.

Пропонує назву та диспозицію ч. 1 ст. 369³ КК «Маніпулювання спортивними змаганнями» викласти в новій редакції: «Умисні дії, спрямовані на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату, вчинені спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні або офіційними особами у сфері спорту з корисливих мотивів» та розташувати її у Розділі VII Особливої частини «Злочини у сфері господарської діяльності».

Вважали б за доцільне провести більш детальне аргументування потреби поміщення цього діяння серед господарських злочинів.

Завершується дисертація висновками.

На додаток до вже висловлених, наведемо **кілька зауважень редакційно-технічного плану.**

1. Метою дисертаційної роботи автор визначає, зокрема, вдосконалення відповідних кримінально-правових норм та уніфікацію правозастосовної практики.

Безумовно, певною мірою дослідження буде впливати на це. Але, скоріше, дослідження покаже як краще вдосконалити відповідні кримінально-правові норми та уніфікувати правозастосовну практику.

2. Емпіричну базу дослідження склали матеріали судової практики.

*Відзначаючи важливість вивчення судової практики для даного дослідження, все ж зауважимо, що до Дисертації як додатки не долучені **анкети** (про вивчення кримінальних проваджень (справ) та **аналітичні довідки** про такі вивчення.*

3. Кожен з Розділів Дисертації автор завершує короткими підсумками. *Бажаним, як на наш погляд, було б таким висновкам дати відповідну назву та подавати їх більш структуровано.*

Загалом же, дисертацію оцінюємо позитивно. Зауважимо, що автор в цілому вміло оперує правовими термінами при з'ясуванні питань, що розглядаються в роботі. Для підтвердження своїх висновків наводить численні цитати, вступає в наукову дискусію і відстоює власну точку зору.

Всі сформульовані автором висновки та пропозиції сприятимуть вдосконаленню відповідних кримінально-правових норм та уніфікації правозастосовної практики.

Все це говорить про те, що дане дисертаційне дослідження є кваліфікаційною науковою працею, змістовною, належно аргументованою та завершеною.

Наведені зауваження торкаються окремих положень дисертації, по своїй суті є дискусійними і на загальну, в цілому правильну концепцію роботи, не впливають. Проте їх опрацювання, як на наш погляд, покращило б текст дисертації.

Загальний висновок по дисертації

Викладене дає підстави для наступного узагальненого висновку: дисертація Комар Вікторії Володимирівни «Поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України» відповідає спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, є самостійним, цілісним, завершеним монографічним дослідженням актуального і важливого для науки і юридичної практики питання.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій дана дисертація є певним внеском у розвиток вітчизняної кримінально-правової науки та відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р.

В дисертації «Поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України» отримані нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання.

Враховуючи викладене, вважаю, що Комар Вікторія Володимирівна на підставі прилюдного захисту дисертації «Поняття та види підкупу за кримінальним законодавством України» заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Відзив підготував

Завідувач кафедри правосуддя, юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
доктор юридичних наук, професор

В.І.Осадчий

18 березня 2020 року

Відзив Осадчий В.І. завірено
Ректор ДУІТТ Н.І. Досюк

